

დეკოლონიური ნარატივები თბილისის გრაფიკის კულტურაში

გიორგი რაზმაძე

საკვანძო სიტყვები: თბილისის გრაფიტი, დეკოლონიალიზმი, ვირტუალური გეოგრაფია, ლიბერალიზმი.

უკანასკნელ წლებში გრაფიტისა და სტენსილის კულტურა თბილისში საკმაოდ პოპულარულ მოვლენად იქცა. ურბანული და ანონიმური ხელოვნების ამ მოდუსში ქალაქის კედლები წარმოადგენენ საგამოფენო სივრცეს, მოსახლეობა კი – დამთვალიერებლებს. გივი მარგველაშვილმა გრაფიტის ქალაქის „კედლის გაზეთი“ უწოდა. მისი აზრით, ავტორი ქუჩას/კედელს ისევე იყენებს, როგორც მწერალი გაზეთის ფურცელს. ხანდახან გრაფიტის ნარატივები ყოფითია, მაგრამ ძირითადად გამოძახილია მნიშვნელოვან მოვლენებზე ქალაქისა თუ ქვეყნის საზოგადოებრივი ცხოვრებიდან.

ვიზუალური ხელოვნების სხვა ფორმებისგან განსხვავებით, გრაფიტის სპეციფიკა არსებობის ხანმოკლე ციკლშია, რის გამოც უფრო მეტად პოლიტიკური, მწვავე, უცნებურო და თავისუფალია, ვიდრე სხვა რომელიმე მედიუმი.

გრაფიტის ანონიმურობა რელიგიური ხელოვნების ტრადიციასთან გვაბრუნებს. მაგრამ თუ წარსულში კედლის მხატვრობა საკრალურ შინაარსებსა და განწყობას ქმნიდა, ძირითადად, ნაგებობის ინტერიერში, თანამედროვე კედლის მხატვრობა ქალაქის საკრალიზმებას ცდილობს არაკონვენციური გზებით. დროებითი შინაარსები ქალაქის იერსახეს ქმნიან. ეს წარმავალობა ქუჩის ხელოვნებას აიძულებს ორიენტირებულნი იყვნენ მხოლოდ მიმდინარე და აქტუალურ საკითხებზე, რომელიც საზოგადოებას მოცემულ მომენტში აწუხებს.

სწორედ ასეთი საკითხი იყო რუსეთ-უკრაინის ომის შემდეგ საქართველოში საცხოვრებლად გადმოსული რუსეთის ძალიან ბევრი მოქალაქე. მასობრივმა საემიგრაციო ტალღამ ადგილობრივთა ცხოვრება საგრძნობლად გააძვირა და გამოიწვია სოციალური და კულტურული, ასევე პოლიტიკური ცვლილებები. სწორედ ამ პერიოდის შემდეგ თბილისის ქუჩებში შესამჩნევი გახდა ანტირუსული შინაარსის მქონე გრაფიტი და სტენსილი, რაც, ერთი შეხედვით, დეკოლონიურ ხასიათს ატარებდა. ეს კვლევა სწორედ ამ ანტიკოლონიური ნარატივებისა და დისკურსების შესწავლას ეძღვნება და იმის გაანალიზებას, რამდენად არის შესაძლებელი და შედეგის მომტანი იდეოლოგიური ჩარჩოს გარეშე დეკოლონიური პოლიტიკის წარმართვა.

21-ე საუკუნის ნეოკოლონიალიზმი

2022 წლის 24 თებერვალს რუსეთი უკრაინაში შეიჭრა და ამ აქტით საბოლოოდ დაასრულა მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ არსებული ისედაც მყიფე წესრიგი. რუსეთის ფედერაციამ დასავლეთს ომი გამოუცხადა, რომელიც 2014 წლიდან, ყირიმის ანექსიის გამო აგრესორი ქვეყნის დასუსტებას ცდილობდა. ფართომასშტაბიანი საომარი მოქმე-

დებებით რუსეთმა საერთაშორისო პოლიტიკაში მე-19 საუკუნის კოლონიალიზმი პოსტმოდერნისტულად დააბრუნა და ჰეგემონიის შენარჩუნებას არა ეკონომიკური და ეგრეთ წოდებული რბილი ძალის მეთოდით, არამედ ძალმომრეობით შეეცადა.

მე-20 საუკუნეში კოლონიალიზმი, ძირითადად, ფარული სახით არსებობდა. მაგალითად, 1960-იან წლებში დამოუკიდებლობის მოპოვების მიუხედავად, ყოფილი აფრიკული კოლონიების დიდი

ნაწილი დღემდე ეკონომიკური ექსპლუატაციის სუბიექტები არიან. საფრანგეთი 14 აფრიკული ქვეყნის ეროვნულ ვალუტას ფლობს და მათ მონეტარულ პოლიტიკას განკარგავს.¹ ანალოგიური მოცემულობაა პოსტსაბჭოთა რესპუბლიკებშიც, რომლებსაც რუსეთის ფედერაცია საკუთარი სავაჭრო სივრცის ნაწილად და გავლენის სფეროდ განიხილავს. უკრაინის ომიც სწორედ ამ წესრიგის რღვევის საფრთხის ტრილში უნდა განვიხილოთ.

ვლადიმერ პუტინი მეზობელ სახელმწიფოში იბრძვის არა მხოლოდ რუსეთის იმპერიის შენარჩუნებისთვის, არამედ ეწინააღმდეგება ზოგადად ანტიიმიპერიალურ მოძრაობას, რომელიც პოსტსაბჭოთა სივრცეში ნელი ტემპით მაგრამ მაინც დაწყებული იყო. საგულისხმოა პუტინის სატელევიზიო მიმართვა, რომელიც 2022 წელს, ომის დაწყებამდე რამდენიმე დღით ადრე გააკეთა და უკრაინა ლენინის მიერ მოგონილ „საბჭოთა ფანტაზიად“ მონათლა.² მისთვის ამ ომში ერთადერთი მეტოქე ლენინია. ბევრისთვის გაუგებარი იყო რუსეთის პრეზიდენტის სიტყვის ეს პასაჟი, მაგრამ ამას ახსნა მოქმედება ლენინისვე შრომებში, რომელშიც კაპიტალიზმის უკანასკნელ სტადიად იმპერიალიზმია დასახელებული.³ პუტინი ცდილობს ბორის ელცინის მიერ დაწყებული პროცესის დასრულებას, რომ რუსეთში კაპიტალისტურმა სისტემამ საბოლოოდ გაიმარჯვოს, რომელსაც პოსტსაბჭოთა რესპუბლიკები საარსებო სივრცედ (ბაზრად) ესაჩიროება.

რუსეთში, საბჭოთა კავშირის ნგრევის შემდეგ „ველური“, სხვა სიტყვებით – „ბანდიტური კაპიტალიზმი“ დამკვიდრდა. პლუტოკრატის რუსულმა მოდელმა განვითარების ბოლო სტადიას 2010-იან წლებში მიაღწია, რასაც ჯერ საქართველოსთან ომი, შემდეგ კი უკრაინაში შეჭრა მოჰყვა.

უკრაინასთან ომის დაწყებამ რუსეთიდან ემიგრაციული ტალღების რეკორდული ზრდა გამოიწვია. მათ შორის საქართველოში კვირებისა და თვეების განმავლობაში გეომეტრიული პროგ-

ნოზით იზრდებოდა რუსი „რელოკანტების“ (ასე უწოდებენ თავს პირები, რომლებმაც ომის შემდეგ სამშობლო დატოვეს) რიცხვი.⁴ ისინი ძირითადად ყოფილ საბჭოთა რესპუბლიკებში მიემგზავრებოდნენ, როგორებიცაა: სომხეთი, ყაზახეთი, საქართველო და ასე შემდეგ.

იმიგრაციულმა ტალღებმა ამ ქვეყნებში რუსული სამყაროს განვრცობა გამოიწვია, თუმცა საბრძოლო მოქმედებების გარეშე. ამ პროცესს რბილი კოლონიალიზმი შეგვიძლია ვუწოდოთ. რელოკანტებმა მასპინძელ ქვეყნებში ჯენტრიფიკაციის პროცესი დააჩქარეს. საგრძნობლად გაიზარდა უძრავ ქონებაზე ფასები. განსაკუთრებით შესამჩნევი და მტკვინელი იყო საქართველოში ქირაზე მომატებული საფასური, რის გამოც ადგილობრივი მოსახლეობის ცხოვრების დონე გაუარესდა, ბევრს საცხოვრებლად გარეუბნებში გადასვლა მოუწია. ასევე ამ პერიოდიდან დაიწყო სერვისებსა და პროდუქტებზე ფასების შესამჩნევი ზრდა,⁵ რომელიც რამდენჯერმე აჭარბებდა წლიური ინფლაციის დონეს.⁶

ჯენტრიფიკაციაზე საპასუხოდ, ქართულ ვირტუალურ გეოგრაფიაში გაძლიერდა დეკოლონური ნარატივები, რომლებიც ქალაქის სხვადასხვა სივრცეში რუს კოლონიატორებს ახსენებდნენ, რომ ისინი სისხლიანი იმპერიის შვილები იყვნენ და მოუწოდებდნენ საქართველოს დატოვებისკენ. საზოგადოებრივი განწყობების ზუსტი კვლევა არ ჩატარებულა, თუმცა ემპირიული დაკვირვებით, მოულოდნელად გაზრდილ ფასებს ადგილობრივები სწორედ რუსი მიგრანტების მოზღვავენას უკავშირებდნენ.

რუსულ მიგრაციულ ტალღებსა და ფასების ზრდის კავშირზე მასმედიაში მრავალი მასალა მომზადდა,⁷ თუმცა მათში არ განიხილებოდა მთავარი – გამოსავალი.

საბჭოთა კავშირის ნგრევისა და განსაკუთრებით სამხედრო პუტინის შემდეგ, საქართველოში ნეოლიბერალიზმი აგრესიულად იკიდებდა ფეხს.

1 KING, True, 2022.

2 Address by the President of the Russian Federation, February 21, 2022.

3 Ленин, Полное, 1960, с. 302.

4 მონაცემები წლების მიხედვით მოცემულია საქსტატის „უცხოელ ვიზიტორთა სტატისტიკის“ მონაცემებში.

5 „თიბისი კაპიტალის“ მონაცემებით, 2022 წელს საცხოვრებელი ბინის ქირის ფასმა 77%-ით მოიმატა, რაც ისტორიული რეკორდია. წყარო: Tbilisi Residential Market: Monthly Watch, TBC Capital, 2023.

6 საქართველოს ეროვნული ბანკის მონაცემებით, წლიური ინფლაცია 11.5% იყო. წყარო: მონეტარული პოლიტიკის ანგარიში, საქართველოს ეროვნული ბანკი, აგვისტო, 2022, გვ. 2.

7 ჩილაჩავა, რა გავლენა, ტაბულა, 2023; ჭანია, შურღაია, ჩიტაია, რუსული, On.ge, 2023.

2003 წლის 25 სექტემბერს რუსეთში საპარლამენტო არჩევნების წინ ყოფილმა ფინანსთა მინისტრმა და ელცინის ნეოლიბერალური რეფორმების თანაავტორმა ანატოლი ჩუბაისმა (ეგორ გაიდაის თანაშემწე და თანამოაზრე) პირველად იხმარა ტერმინი „ლიბერალური იმპერიალიზმი“.⁸ ამ კონცეფციაში იგულისხმება რუსული იმპერიის ახალი ფორმით შენება, რომელიც ეკონომიკური თავისუფლების პრინციპზეა დაფუძნებული. რუსეთმა საკუთარი გავლენა თავისუფლების გზით უნდა მოიპოვოს ყოფილ კოლონიებზე, თუმცა ეს თავისუფლება, რა თქმა უნდა, ცალმხრივია. მაგალითად ეკონომიკაში, რუსეთი საკუთარ ბაზარს შეზღუდულად უხსნიდა მეზობელ ქვეყნებს, თუმცა მისი პროდუქცია დსთ-ის ქვეყნებში შეუფერხებლად უნდა გავრცელებულიყო. იგივე მდგომარეობაა ენასთან, კულტურასთან და ცხოვრების თითქმის ყველა ასპექტთან დაკავშირებითაც.

რუსეთის ნეოლიბერალიზმი კლასიკურ ხასიათს ატარებს, არაფრით განსხვავდება დასავლური ნეოლიბერალიზმისა თუ იმპერიალიზმისგან. მსოფლიო ბანკი და სხვა საერთაშორისო ორგანიზაციები განვითარებად ქვეყნებს სთხოვენ ნეოლიბერალიზმის ქვაკუთხედის – ღია ბაზრის პრინციპის ერთგულებას, როდესაც საკუთარ ბაზრებს პროტექციონიზმით იცავენ. ეს ფენომენი კარგად აქვთ შესწავლილი ნობელიანტ ეკონომისტებს, დარონ აჯემოლლუსა და ჯეიმზ რობინსონს.⁹ ამაზე წერს ერიკ რეინერტიც წიგნში „როგორ გამდიდრდნენ მდიდარი ქვეყნები... და რატომ რჩებიან ღარიბი ქვეყნები ღარიბებად“.¹⁰ მთავარი ამრი მდგომარეობს იმაში, რომ მდიდარი ქვეყნები აგრძელებენ გამდიდრებას ღარიბი ქვეყნების ხარჯზე, რომლებსაც უკრძალავენ ისეთი ეკონომიკური მოდელის ქონას, რის წყალობითაც თავად გამდიდრდნენ. პროტექციონიზმი თუ დასაშვებია აშშ-სა და რუსეთისთვის, ის ეკრძალება უმბეკეთსა (რობინსონი და აჯემოლლუ უმბეკეთს ცალკე თავს უძღვნიან) და საქართველოს.

პოსტსაბჭოთა რესპუბლიკებისთვის ნეოლიბერალიზმი წარმოადგენს წინასწარ განსაზღვრულ აუცილებლობას. დემოკრატიის დაბალი ხარისხი, ავტორიტარიზმი, ეკონომიკური ჩამორჩენილობა და ოლიგარქიული სისტემები – რაც პოსტსაბჭოთა რესპუბლიკების უმეტესობაში თითქმის იდენტური სახით არსებობს – უზრუნველყოფილია ნეოლიბერალიზმით. რევოლუციებისა თუ ხელისუფლებათა ცვლილებების მიუხედავად, პოლიტ-ეკონომიკური მოდელი ამ ქვეყნებში ყოველთვის ხელუხლებელი რჩებოდა.

უკანასკნელი წლების განმავლობაში საქართველოში ანტირუსული განწყობები სტაბილურად ძლიერი იყო. 9 აპრილის ტრაგედიის შემდეგ, სამხედრო პუტჩისა და აგვისტოს ომის ფაქტორების გათვალისწინებით საზოგადოებრივი განწყობების კვლევებში რუსეთი ცალსახა ბოროტებად არის მიჩნეული.¹¹

ამიტომ ბუნებრივია, რომ დეკოლონიზაციის ნარატივები აქტუალურია ისეთ ხელოვნებაში, როგორიც გრაფიტი. თუმცა, წინამდებარე კვლევა შეეცდება იმის დადგენას, რამდენად არის ნეოლიბერალიზმის პირობებში შესაძლებელი დეკოლონიური პოლიტიკის წარმოება, მით უფრო რაიმე ხელშესახები შედეგის მიღწევა. ქართული ქუჩის ხელოვნება, უმეტესად, ლიბერალურ დღის წესრიგზეა დაფუძნებული. ლიბერალიზმი კი ეკონომიკაში გულისხმობს თავისუფლების პრინციპის დაცვას, მათ შორის ოკუპანტი ქვეყნის მიმართ.

ლიბერალური დეკოლონიალიზმი

ლიბერალიზმი თავისუფალი ბაზრისა და კონკურენციის იდეის აპოლოგეტიკას მოიცავს, რის გამოც ქართულ დეკოლონიურ მოძრაობებში ვერ შეხვდებით რუსული კაპიტალის ნაციონალიზაციის ან შეზღუდვის მოთხოვნებს.¹² როგორც ქვემოთ მოყვანილ ფოტოებშიც გამოჩნდება, გრაფიტების უმრავლესობაში რუსეთი არათავისუფალ და აგრესორ ქვეყნად არის თეგირებული (ამ ტერმინს

8 Чубайс, Миссия, tringer-news.com, 2003.

9 ACEMOGLU, ROBINSON, Why Nations, 2012.

10 REINERT, How Rich, 2007.

11 მაგალითად, ერთ-ერთ უკანასკნელ კვლევაში, რუსეთის მიმართ საქართველოს მოსახლეობის 52 პროცენტი პოზიტიურად განწყობილი, თუმცა 74% აღიარებს, რომ რუსეთსა და საქართველოს მტრული ურთიერთობები აქვთ. იხ.: რუსეთის მიმართ საქართველოში არსებული დამოკიდებულება და აღქმა, საქართველოს სტრატეგიისა და საერთაშორისო ურთიერთობების კვლევის ფონდი, 2021, გვ. 8-7.

12 თვალსაჩინოებისთვის გათვალისწინებული კვლევას, რომელიც ქართულ ბიზნესში რუსული კაპიტალის კვალს იკვლევს. იხ.: რუსული კაპიტალი ქართულ ბიზნესში, ინფორმაციის თავისუფლების განვითარების ინსტიტუტი, 2022.

იყენებენ გრაფიკისთან მიმართებაში, რაც გულისხმობს ქუჩის მხატვრობით რაიმე შინაარსის – მათ შორის კომერციულის – დაფიქსირებას), მაგრამ არა კოლონიზატორ ძალად, რომელიც ათწლეულების განმავლობაში საქართველოდან ბუნებრივი წიაღისეულისა და ფულადი რესურსების ექსტრაქციას ეწეოდა.

რუსეთ-უკრაინის ომის შემდეგ დაწყებულ ანტირუსულ კამპანიას (რომელიც საკმაოდ მასშტაბური იყო, ძირითადად, ურბანულ სივრცეებში და სწორედ ქუჩის მხატვრობის მედიუმის გამოყენებით) პრაქტიკულად არანაირი შედეგი არ გამოუღია. მიზეზი ალბათ ის იყო, რომ გრაფიკის უმრავლესობაში პრობლემის არსზე არ ისმებოდა კითხვა (მაგალითად ის, რომ საქართველოში სიღარიბის ერთ-ერთი მთავარი მიზეზი რუსეთის ექსტრაქტული პოლიტიკაა).¹³

ლიბერალურმა და ნეოლიბერალურმა წესრიგმა შექმნა ანტიკოლონიალიზმის ერზაცი. სუროგატული დეკოლონიალიზმი არ ითხოვს ძირეულ ცვლილებებს და მხოლოდ აბსტრაქტულ დისკურსებს აწარმოებს, რაც კარგად ჩანს ვანო ბურდულის 2006 წელს გადაღებულ მოკლემეტრაჟიან ფილმში „გრაფიტი“.

ფილმი სამხედრო დიქტატურის დროს ფოტოგრაფიისა და მწერლის სიყვარულის ისტორიაზე გვიყვება. პერსონაჟები ერთმანეთს კედელზე გაკეთებული წარწერებით ეკონტაქტებიან. პოლიტიკურმა რეჟიმმა გრაფიტი აკრძალა და სწორედ ეს აკრძალული მედიუმი გახდება ორი ადამიანის დამაკავშირებელი. ხულიო კორტასარის ამავე სახელწოდების მოთხრობის ეკრანიზაციის სიუჟეტი პოსტსაბჭოთა საქართველოშია გადმოტანილი, რომელსაც სამხედრო ხუნტა მართავს.

ვანო ბურდულმა შექმნა პოსტაპოკალიფსური გარემო, თუმცა, ალეგორიულად ნეოლიბერალიზმის განსაკუთრებულ რეჟიმზე მიუთითა. ველური ნეოლიბერალიზმი ძალის ფეტიშიზმზეა დაფუძნებული. ლიბერალურ წრეებში უკრაინის მხარდაჭერაც შესაძლოა განხილულ იყოს როგორც უფრო ადმატებული და ძლიერი კულტურის გულშემატკივრობა, ვიდრე ზოგადსაკაცობრიო ჭეშმარიტების მხარეს დგომა. ამის საილუსტრაციოდ გამოდგება ერთი თბილისური გრაფიტი, რომელშიც

პროპალესტინური წარწერა გადაშლილია, თუმცა დღემდე უკრაინის მხარდამჭერი გრაფიტი მეტნაკლებად ხელუხლებელი რჩება.

ლიბერალური ინტენციებით ნასაზრდოები თბილისური გრაფიკის არათანმიმდევრობა (როდესაც ერთ შემთხვევაში მსხვერპლისა და მეორე შემთხვევაში აგრესორი ქვეყნის მხარდაჭერა იკითხება) მიუთითებს სულ მცირე იმაზე, რომ ქართულ საზოგადოებაში დეკოლონიალიზმის საკითხი ზედაპირულია და საფუძვლიანად გააზრებული არაა.

ვირტუალური გეოგრაფია და გრაფიტი

საქართველოში გრაფიკის ისტორია საბჭოთა კავშირის ნგრევის შემდეგ დაიწყო (უფრო ზუსტად ნგრევის მიჯნაზე). სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლებაზე ცენზურის მოხსნამ თბილისის ქუჩები ტრანსგრესიულებით წალეკა. ყველაზე თვალშისაცემი და გავრცელებული გრაფიტი გენიტალიზმის სიმბოლოები თუ უცენზურო წარწერები იყო.

პოსტსაბჭოთა „თავისუფლების“ პერიოდი დიდხანს არ გაგრძელებულა. 2003 წლის ვარდების რევოლუციის შემდეგ ახალმა ხელისუფლებამ (რომელიც აცხადებდა, რომ ევრო-ატლანტიკური კურსი ჰქონდა) პროგრესის დემონსტრირება თბილისის შენობების შეღებვით დაიწყო (ნიშანდობლივია საღებავის ფერები. თბილისი შეიღება სტაფილოსფერ, ვარდისფერ და ღია მწვანე ფერებში. განსაკუთრებით თამამი ფერები გამოიყენეს გარეუბნებში).¹⁴ ნეოლიბერალური რეჟიმი ურბანულ სივრცეზე კონტროლის დაწესებას პირველ ეტაპზე ფერის მეშვეობით ცდილობდა, რაც ასევე ნორმისა და ნორმიდან გადახრის სტანდარტის დაწესებასაც გულისხმობდა. შემდეგი ნაბიჯი იყო მედიის კონტროლი, ხელოვნების მოთვინიერება ბაზრის პრინციპებითა და პროტექციონიზმით და ასე შემდეგ.

დღეს საქართველოში გრაფიტი ისევ დაბრუნდა ქალაქის ქუჩებში, თუმცა, 1990-იანი წლებისგან განსხვავებით, ტრანსგრესიული მუხტისგან სრულიად დაცლილი. მაგალითად, 2017 წელს თბილისის მერიამ თავად დაიწყო მიწისქვეშა გადასასვლელების სტენსილით მოხატვა და ხელოვნების ეს დარგი სრულიად ბუტაფორიულ მოვლენად აქცია

13 ექსტრაქტივიზმის განმარტებას კოლონიალიზმის პერსპექტივაში გვთავაზობს ედუარდო გიდინესი სტატიაში „ექსტრაქტივიზმი: ტენდენციები და შედეგები. იხ. Gudynas, Extractivisms, 2018, pp. 61-76.

14 ჟაკ რანსიერი ფერისა და პოლიტიკის მიმართებას ურბანულ სივრცეებში დაკვირვების საფუძველზე იკვლევს. მისი აზრით, ფერს იყენებს ძალაუფლება პოლიტიკის მნიშვნელოვანი შემადგენელია. იხ. Rancière, The Politics, 2004, p. 12.

(ილუსტრაცია #2). თუმცა, იმის შემდეგ, რაც საქართველოში საპროტესტო მოძრაობა კვლავ გაძლიერდა და მათ შორის ქუჩებიც დაიკავა, მერიამ მისივე ნებართვით მოხატული სივრცეები თეთრად გადაღება.¹⁵

ავსტრალიელმა ფილოსოფოსმა მაკენზი ვარკმა შექმნა ვირტუალური გეოგრაფიის კონცეფცია, რომელიც თანამედროვე სამყაროში მედიის მიერ ვირტუალური სივრცის შექმნის პროცესს აღწერს.¹⁶ ომებისა და გლობალური მოვლენების საფუძველზე გაჩენილი მოსაზრება კარგად მიესადაგება გრაფიტიზმს, რომელიც რეალური ქალაქის კედლებზე ქმნის ვირტუალურ სივრცეს. ქალაქის პოლიტიკური ველი სწორედ და, პირველ რიგში, გრაფიტის ვირტუალურ გეოგრაფიაში არსებობს.

ისევე როგორც ინტერნეტში, გრაფიტის შემთხვევაშიც ანონიმურობა საკმაოდ მაღალია. კედლებზე დატოვებული ხელმოწერელი გზავნილები ჰგავს საინფორმაციო სააგენტოს ინფორმაციას ან, მეორე შემთხვევაში, სოციალურ ქსელში ინკოგნიტო ანგარიშით გაკეთებულ კომენტარს, რომელიც არა კონკრეტული ადამიანის შეხედულებას, არამედ „ხალხის ხმას“ წარმოადგენს.

თბილისში გრაფიტის ყველაზე დიდი „აფეთქება“ 2022 წელს მოხდა. როგორც ვთქვით, რუსეთ-უკრაინის ომს დაწყების შემდეგ საქართველოში რუსების ძალიან დიდი რაოდენობა შემოვიდა. რამდენიმე თვეში ბინებზე ფასებმა იმდენად მოიმატა, რომ ჯენტრიფიკაციამ შეუძლებადი სახე მიიღო. ხელისუფლებამ ამ პროცესის საწინააღმდეგო ზომებს არ მიმართა.

კედლებზე დატოვებულმა „ხალხის ხმამ“ რეალური შედეგი არ გამოიღო. პროცესის ანალიზი იძლევა იმის თქმის საშუალებას, რომ პრობლემა თავად საკითხის დასმაში იყო. ჯენტრიფიკაცია რუსმა რელოკანტებმა მხოლოდ გაამძაფრეს, რომელიც საქართველოში დიდი ხნის დაწყებული იყო და რაც სოციალიზმის ალტერნატივად არჩეულმა ეკონომიკურმა მოდელმა განაპირობა.

ქუჩის ხელოვნებაში დომინირებს ლიბერალური დისკურსი, რის გამოც თბილისის „კედლის გაზეთში“ სოციალური თუ პოლიტიკური პრობლემების ზუსტი არტიკულაცია არ მომხდარა.

„რუსებო, წადით სახლში“ – ყველაზე გავრცელებული გრაფიტი. ეს იმპერატივი ადამიანების

გარკვეულ ეთნიკურ ჯგუფს „სახლში“ დაბრუნებისკენ მოუწოდებს და არაფერ მეტს. ქართულ კედლის მხატვრობაში დეოკუპაციის სურვილსა და ქსენოფობიას შორის განსხვავება მყიფეა და ბუნდოვანი. არ არსებობს დამატებითი შინაარსები, რომლებიც „კედლის გაზეთის“ მკითხველს აუხსნიან, რატომ და რისთვის ითხოვენ რუსების საქართველოდან გაძევებას.

ამასთან, წლების განმავლობაში ბათუმსა და ახლა უკვე თბილისშიც მრავალმა რუსმა, არარეგულირებული „თავისუფალი ბაზრის“ დამსახურებით, კერძო საკუთრება შეიძინა. ამიტომ სახლში დაბრუნებისკენ მოუწოდება, რიგ შემთხვევებში, სრულიად აბსურდულად ჟღერს. სწორედ ლიბერალური და ლიბერტარიანული რეფორმების შედეგად, ერთ-ერთი მონაცემით, ბათუმში კერძო საკუთრების „60–70% ყოველწლიურად იყიდება უცხო ქვეყნის მოქალაქეებზე“.¹⁷ ლიბერალიზმით ნასაზრდოები ხელოვნება არ სვამს კითხვას, რატომ გახდა უამრავი უცხოელისთვის და მათ შორის, რუსისთვის საქართველო „სახლი“, მაშინ როდესაც უკანასკნელ წლებში ათასობით ქართველი წავიდა ეკონომიკურ ემიგრაციაში უმეტესად საცხოვრისთან დაკავშირებული პრობლემების გამო.

თბილისურ გრაფიტიში არ არის დასმული საკითხი, თუ რატომ არ შენდება სახლები ქართველებისთვის, რა განაპირობებს სიდუხჭირეს, როდესაც ქვეყანა ბუნებრივი რესურსებით მდიდარია და წარსულში მძლავრი ინდუსტრიული ეკონომიკა ჰქონდა. რესურსების უმეტესობა დღეს რუსულ კომპანიებს ეკუთვნით, რომლებიც ხელს უწყობენ პლუტოკრატისა და მოსახლეობის გაღარიბებას. სწორედ ლიბერალიზმმა დეკოლონიალიზმის მთავარი მტერი, რომელიც აფერხებს მოსახლეობის გამდიდრებასა და ჯენტრიფიკაციის შეჩერებას. გრაფიტიში, ისევე როგორც თანამედროვე ხელოვნებასა თუ აქტივიზმში ყურადღება გადატანილია კულტურულ ომებზე, ზედაპირულ ანტიკოლონიალიზმზე და ასე შემდეგ.

სიმულაციურებისა და წინააღმდეგობის მუხტის განვლების ერთ-ერთი მაგალითია წარწერა, რომელიც ძველი თბილისის კედლებზეა გაკეთებული და მოგვიწოდებს პუტინის საფლავზე რეივისკენ (ილუსტრაცია #1). ეს გრაფიტი სრული სისავსით

15 მიწისქვეშა გადასასვლელის მოხატვა გმირთა მოედანზე – ფოტომბავი, 2017.

16 WARK, Virtual, 1994.

17 ბათუმში უძრავი ქონების 60–70% ყოველწლიურად უცხო ქვეყნის მოქალაქეებზე იყიდება, წყარო: bm.ge, 2025.

ასახავს ლიბერალურ ცრუ დეკოლონალიზმს. ქართული ლიბერალური ანტიიმპერიალიზმი სიმბოლურ და მითურ მოდუსშია მოქცეული, რისი მიზანიც კულტურული ომის წარმოებაა.

პუტინის საფლავზე ცეკვა მხოლოდ პოეტური სახე არაა, ეს არის დეკოლონური პერსპექტივის დერაციონალიზაცია. რეივი ხშირად იგივეა ვედუსა თუ პირველყოფილი ადამიანების მაგიურ რიტუალებთან. მტრის ცხედრის შეურაცხყოფა პრიმიტიულ კულტურებში ხშირი იყო. ზოგიერთ ტომში მტრის მოჭრილი კიდურით ან თავით სრულდებოდა რიტუალური ცეკვა.¹⁸ თუმცა, უპირველეს ყოვლისა, მტრის საფლავზე როკვა წარმოადგენს სიმბოლური ძალაუფლების მოპოვების მცდელობას. ძალაუფლება, პიროვნების ავტორიტეტი სიმბოლურ ველში არსებობს. ამაზე წერდა ჟაკ ლაკანი, რომელიც აღნიშნავდა, რომ კანონი, საუბრის აქტი თუ კონტრაქტი – ყველაფერი ეს სიმბოლურ ძალაუფლებაზეა დამყარებული, რისი საწყისიც მამის ფიგურაა.¹⁹ საფლავზე რიტუალური ცეკვა მამის კანონის დარღვევად, ფროიდისეული „დიდი მამის“ მკვლელობად და მასზე სიმბოლურ გამარჯვებად უნდა წავიკითხოთ.

გემოსხენებული გრაფიტის მიხედვით პუტინი „დიდი მამაა“, რომლის პოლიტიკური სხეულიც უნდა მოკვდეს. ასევე საყურადღებოა რიტუალის სპეციფიკაც. პუტინიზმის კონსერვატორული ბუნების მოწინააღმდეგე აჯანყებული შვილები რიტუალს „ლიბერალური ცეკვით“ – რეივით ასრულებენ. მეორე მხრივ, ლიბერალურ დისკურსში რეივი სრულიად გამოშინებული და შინაარსშეცვლილი ფენომენია, რომელშიც პირველსაწყისი მნიშვნელობა დაკარგულია.

1980-იან წლებში დასავლეთში ნეოლიბერალიზმის დეინდუსტრიალიზაციაზე საპასუხოდ გაჩენილი ელექტრონული მუსიკის სუბკულტურა ნაწილობრივ იქცა იდენტობის პოლიტიკის, ანუ კულტურული ომების მოედნად. რეივს მრავალმხრივი დატვირთვა აქვს, თუმცა საქართველოში ის ძირითადად აღიქმება „ინდივიდუალური გათავისუფლების აქტად“, ვიდრე ანტიკაპიტალისტურ საპროტესტო ცეკვად.

ბლოგერი გიორგი კიკონიშვილი სტატიაში „ჩვენი დროის BASSIANI“ წერს ქართული რეივის სპეციფიკაზე და ხაზს უსვამს ამ კულტურაში ქვიარ საზოგადოების ხილვადობისა და მიმღებლობის ზრდას.²⁰ გუკი გიუნაშვილის სტატიაში „ღამის კლუბები, როგორც პროტესტისა და სოციალური აქტივიზმის კერა თბილისში“ კლუბ „ბასიანის“ დამფუძნებელი ნაჯა ორაშვილი ქართული რეივ კულტურის სოციალურ პროტესტს მხოლოდ ქვიარ პოლიტიკისა და ქალთა უფლებებს ჭრილში განიხილავს.²¹

დასკვნა

ლიბერალურმა დისკურსმა რეივი პოლიტიკურ-ეკონომიკური დისკურსიდან გათიშა და კონსერვატიზმთან საბრძოლველ იარაღად აქცია. მსგავსი დიფუზია განიცადა ანტიკოლონიურმა მოძრაობამ, რის გამოც საქართველოში დეკოლონიზაციის მომხრეები არ ითხოვენ პოლიტიკურ და რაც მთავარია – ეკონომიკურ დამოუკიდებლობას, განსხვავებით აფრიკული, ლათინური ამერიკისა თუ აზიის ყოფილი კოლონიების მსგავსად, სადაც დეკოლონალიზმი, პირველ რიგში, ქვეყნების რესურსებზე წვდომის მოპოვება-აღდგენას გულისხმობს.

ლიბერალური ანტიკოლონიური პროტესტი საქართველოში ცარიელია. ასეთ პროტესტს „ცარიელი პროტესტი“ შეგვიძლია ვუწოდოთ. კლოდ ლევი-სტროსის ტერმინი „მანა“ საუკეთესოდ ასახავს უშინაარსო ფენომენებს, როგორიც ქართული ლიბერალური დეკოლონალიზმია. „მანა“ მხოლოდ პირობითად გამოხატავს ღვთაებრივ სუბსტანციას, მაგრამ რეალურად არ აქვს კონკრეტული მნიშვნელობა.²² საქართველოში პოლიტიკური დიალექტიკა თითქოს არსებობს, მაგრამ დაცლილია რეალური შინაარსისგან, რადგან არ აქვს დღის წესრიგი, მოთხოვნები და მიზნები.

2023 წელს თბილისის ეროვნულ გალერეაში თანამედროვე მხატვრების გამოფენაზე არტისტმა სანდრო სულაბერიძემ საკუთარ ნამუშევარზე პროტესტის ნიშნად დაწერა ფრაზა „ხელოვნება ცოცხალი და დამოუკიდებელია“ (ილუსტრაცია

18 MCCALL, DANCING, Africa Today, N3, 2004, pp. 77–93.

19 LACAN, Écrits, 2001, p. 67.

20 კიკონიშვილი, ჩვენი, ინდიგო, 2016.

21 გიუნაშვილი, ღამის, ნეტგაზეთი, 2017.

22 Lévi-Strauss, Introduction, 1987, pp. 63–64.

#3), რომელსაც მალევე სხვა სახელოვნებო მოძრაობებში დაემატა ცნება – „პოლიტიკური“.²³ ჯერჯერობით ქართული ხელოვნება კვლავ ვერ აწარმოებს შინაარსებს, რადგან გარემოს პოლიტიკონომიკური ღონისძიებით ვერ აფასებს, რის

გამოც საკუთარ არსებობას აყალიბებს. ქართული ხელოვნება დაიბადება მაშინ, როდესაც ცნობიერს შეიძენს და ამით სიცარიელეც ამოივსება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- გოგბერაშვილი ე., ბათუმში უძრავი ქონების 60-70% ყოველწლიურად უცხო ქვეყნის მოქალაქეებზე იყიდება – G&T-ის მკვლევარი, bm.ge, 2025. <https://rb.gy/a0f5w2> 04/08/2026
- გიუნაშვილი გ., ღამის კლუბები, როგორც პროტესტისა და სოციალური აქტივიზმის კერა თბილისში, ნეტგაზეთი, 12 ივლისი, 2017. <https://rb.gy/12y7lk> 04/08/2026
- კიკონიშვილი გ., ჩვენი დროის BASSIANI, ინდიგო, 17 ივნისი, 2016. <https://rb.gy/u0pykv> 04/08/2026
- მონეტარული პოლიტიკის ანგარიში, საქართველოს ეროვნული ბანკი, აგვისტო, 2022. <https://rb.gy/8up59g> 04/08/2026
- რუსეთის მიმართ საქართველოში არსებული დამოკიდებულება და აღქმა, საქართველოს სტრატეგიისა და საერთაშორისო ურთიერთობების კვლევის ფონდი, თბ., 2021. <https://rb.gy/y3o8cj> 04/08/2026
- რუსული კაპიტალი ქართულ ბიზნესში, ინფორმაციის თავისუფლების განვითარების ინსტიტუტი, თბ., 2022. <https://rb.gy/eu5rab> 04/08/2026
- „ხელოვნება ცოცხალი, დამოუკიდებელი და პოლიტიკურია“ – საქართველოს კინოინსტიტუტი დაფუძნდა, ტაბულა, 30 ნოემბერი, 2023. <https://rb.gy/kji7k6> 04/08/2026
- ჩილაჩავა ნ., რა გავლენა იქონია რუსი მიგრანტების შემოსვლამ საქართველოს ეკონომიკაზე?, ტაბულა, 9 ნოემბერი, 2023. <https://rb.gy/uxg1nz> 04/08/2026
- ჭანია ე., შურღაია თ., ჩიტაია მ., რუსული მიგრაცია და უძრავი ქონების კრიზისი, ანუ რატომ ვეღარ ვქირაობთ ბინას, On.ge, 21 მარტი, 2023. <https://rb.gy/mlq466> 04/08/2026
- ACEMOGLU Daron, ROBINSON James A., Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty, New York, 2012.
- Address by the President of the Russian Federation, February 21, 2022. <https://rb.gy/kvyuur> 04/08/2026
- GUDYNAS Eduardo, Extractivisms: Tendencies and Consequences, In: Reframing Latin American Development, London & New York, 2018.
- KING Isabelle, True Sovereignty? The CFA Franc and French Influence in West and Central Africa, Harvard Review, 18 March, 2022. <https://rb.gy/gnqfo8> 04/08/2026
- LACAN Jacques, Écrits: A Selection, Oxford, 2001.
- LÉVI-STRAUSS Claude, Introduction to the Work of Marcel Mauss, London, 1987.
- MCCALL JOHN CHRISTENSEN, Dancing the Past: Experiencing Historical Knowledge in Ohafia, Nigeria, Africa Today, Vol. 50, N3, 2004.
- RANCIÈRE Jacques, The Politics of Aesthetics: The Distribution of the Sensible, London, 2004.
- REINERT Erik S., How Rich Countries Got Rich... and Why Poor Countries Stay Poor, London, 2007.
- Tbilisi Residential Market: Monthly Watch, TBC Capital, 30 January, 2023. <https://rb.gy/frrwvc> 04/08/2026
- WARK McKenzie, Virtual Geography: Living with Global Media Events, Bloomington, 1994.
- Ленин В. И., Полное собрание сочинений, Издание пятое, том 27, Москва, 1960.
- Чубайс А. Б., Миссия России, Выступление А. Б. Чубайса в Санкт-Петербургском государственном инженерно-экономическом университете, tringer-news.com, 27 Октября, 2003. <https://rb.gy/8vwdex> 04/08/2026

23 „ხელოვნება ცოცხალი, დამოუკიდებელი და პოლიტიკურია“ – საქართველოს კინოინსტიტუტი დაფუძნდა, ტაბულა, 30 ნოემბერი, 2023.

DE-COLONIAL NARRATIVES IN TBILISI GRAFFITI CULTURE

Giorgi Razmadze

Keywords: Tbilisi graffiti, de-colonialism, virtual geography, liberalism

In recent years, graffiti and stencil culture has become a rather popular phenomenon in Tbilisi. In this mode of urban and anonymous art, the city's walls serve as exhibition spaces, while the public becomes the audience. Givi Margvelashvili referred to graffiti as the city's "wall newspaper." According to him, the author uses the street/wall just as a writer uses a newspaper page. Sometimes, graffiti narratives are mundane, but more often they respond to significant events in the social life of the city or the country.

Unlike other forms of visual arts, graffiti's specificity lies in its short lifespan, making it more political, provocative, uncensored, and free than any other medium. The anonymity of graffiti also links us the tradition of religious art. However, while wall painting in the past was intended to convey sacred content and atmosphere, primarily within building interior, contemporary wall art seeks to sanctify the city through unconventional means. Temporary messages shape the city's visual identity. This transience compels street artists to focus exclusively on current and pressing issues that concern society at a given moment.

One such issue was the large influx of Russian citizens who moved to Georgia after the outbreak of the Russia-Ukraine war. This mass immigration significantly increased the cost of living for locals and triggered social, cultural, and political changes. It was precisely after this period that graffiti and stencils with anti-Russian content became visible in the streets of Tbilisi, messages that, at first glance, were de-colonial in character. This research is dedicated to the study of these anti-colonial narratives and discourses, analyzing the extent to which it is possible and effective to pursue de-colonial politics outside of an ideological framework.

21st-Century Neocolonialism

On February 24, 2022, Russia invaded Ukraine, an act that definitively shattered the already fragile post-World War II order. The Russian Federation declared war on the West, which had been attempting to weaken the aggressor state since the 2014 annexation of Crimea. Through large-scale military operations, Russia reintroduced 19th-century colonialism into international politics in postmodern form, seeking to maintain hegemony not through economic means or so-called soft power, but through coercion.

In the 20th century, colonialism existed mostly in

covert forms. For example, despite gaining independence in the 1960s, many former African colonies remain subjects of economic exploitation. France controls the national currencies of 14 African countries and manages their monetary policies.¹ A similar dynamic exists in post-Soviet republics viewed by the Russian Federation as part of its trade sphere and zone of influence. The war in Ukraine must be understood within the context of this order and the threat of its disruption.

Vladimir Putin is fighting in a neighboring state not only to preserve the Russian empire but also

¹ King, True Sovereignty? Harvard Review, 2022.

to oppose the broader anti-imperialist movement that, however slowly, had begun in the post-Soviet space. Notably, in a televised address delivered days before the war in 2022, Putin referred to Ukraine as a “Soviet fantasy” invented by Lenin.² For him, the only rival in this war is Lenin himself. Many found this passage of the Russian president’s speech perplexing, but an explanation can be found in Lenin’s own works, which designate imperialism as the final stage of capitalism.³ Putin seeks to complete the process initiated by Boris Yeltsin, ensuring the triumph of a capitalist system in Russia that requires post-Soviet republics as its economic lifeline (market).

Following the collapse of the Soviet Union, “wild” or, in other words, “bandit” capitalism took root in Russia. The Russian model of plutocracy reached its final stage of development in the 2010s, leading first to the war with Georgia and later to the invasion of Ukraine.

The onset of the war with Ukraine triggered an unprecedented wave of migration from Russia. In Georgia, among other places, the number of Russian “relocants” (an autonym used by migrants themselves grew geometrically over weeks and months.⁴ They primarily migrated to former Soviet republics: Armenia, Kazakhstan, Georgia, etc.

The migration waves to these countries led to the spread of the Russian world, albeit without military conflict. This process can be termed soft colonialism. The relocants accelerated the process of gentrification in host countries. Real estate prices rose significantly. The increase in rental costs was particularly noticeable and painful in Georgia, leading to deteriorated standards of living for the locals, forcing many to relocate to suburbs. Also, from this period onward, there was a marked increase in the prices of services and products,⁵ which exceeded

the annual inflation rate several times over.⁶

In response to gentrification, de-colonial narratives gained strength in Georgia’s virtual geography, reminding Russian colonizers in various urban spaces that they were the offspring of a blood-stained empire and urging them to leave Georgia. No precise studies of public sentiments have been conducted, but empirical observations suggest that locals directly attributed the sudden price increases to the influx of Russian migrants.

Numerous media reports addressed the connection between Russian migration waves and rising prices,⁷ but they failed to discuss the main issue, i.e. solutions.

Following the collapse of the Soviet Union and, notably the military coup, neoliberalism aggressively took root in Georgia. On September 25, 2003, ahead of Russia’s parliamentary elections, former Finance Minister and co-author of Yeltsin’s neoliberal reforms, Anatoly Chubais (an associate and ideological ally of Yegor Gaidar), first used the term “liberal imperialism.”⁸ This concept implies the construction of a new form of the Russian empire based on the principle of economic freedom. Russia is to gain influence over its former colonies through freedom, though this freedom is, of course, one-sided. For instance, in the economic sphere, Russia selectively opened its market to neighboring countries while expecting its products to flow freely into CIS countries. The same dynamic applies to language, culture, and nearly every aspect of life.

Russian neoliberalism is classical by nature, indistinguishable from Western neoliberalism or imperialism. The World Bank and other international organizations urge developing countries to adhere to the cornerstone of neoliberalism, the open market principle, and secure their own markets through protectionism, a phenomenon thoroughly studied

2 Address by the President of the Russian Federation, February 21, 2022. <https://rb.gy/kvyuur>.

3 Lenin, Complete Works, 1960, p. 302.

4 Data by year is provided in the “Foreign Visitors Statistics” by Sakstat, available at: <https://rb.gy/ahummt>.

5 According to TBC Capital data, in 2022, the cost of renting residential apartments increased by 77%, a historical record. Source: Tbilisi Residential Market: Monthly Watch, TBC Capital, 2023.

6 According to the National Bank of Georgia, annual inflation was 11.5%. Source: Monetary Policy Report, National Bank of Georgia, August 2022, p. 2.

7 Chilachava, What Impact Did the Arrival of Russian Migrants Have on Georgia’s Economy?, Tabula, 2023; Chania, Shurgaia, Chitaya, Russian Migration and the Real Estate Crisis, On.ge, 2023.

8 Chubais, Russia’s Mission, tringer-news.com, 2003.

by Nobel laureate economists Daron Acemoglu and James Robinson.⁹ Erik Reinert also addresses this in his book *How Rich Countries Got Rich... and Why Poor Countries Stay Poor*.¹⁰ The key argument is that wealthy countries keep growing rich at the expense of poor ones banned from adopting the economic models that enabled the wealthier nations' prosperity. While protectionism is permissible for the US and Russia, it is forbidden for Uzbekistan (which Robinson and Acemoglu dedicate a separate chapter to) and Georgia.

For post-Soviet republics, neoliberalism is a predetermined necessity. Low levels of democracy, authoritarianism, economic backwardness, and oligarchic systems—present in nearly identical forms across most post-Soviet republics—are sustained by neoliberalism. Despite revolutions or changes of government, the political-economic model in these countries has consistently remained intact.

In recent years, anti-Russian sentiments in Georgia have been consistently strong. Following the tragedy of April 9, the military coup, and the August War, public opinion surveys unequivocally portray Russia as a malevolent force.¹¹

It is therefore natural that decolonization narratives remain relevant in artistic expressions such as graffiti. However, this study seeks to determine the extent to which de-colonial politics can be pursued under neoliberal conditions, let alone achieve tangible results. Georgian street art is rooted mostly in a liberal agenda. In the economic sphere, liberalism implies adherence to the principle of freedom, including toward the occupying country.

Liberal De-Colonialism

Liberalism advocates the principles of a free market and competition, explaining why demands for the nationalization or restriction of Russian capital are absent in Georgian de-colonial movements.¹² As

will be evident in the photographs provided below, the majority of graffiti label Russia as an unfree and aggressor state (a term used in relation to graffiti, which refers to the expression of content—including commercial content—through street art), but not as a colonial power that has engaged in the extraction of natural resources and financial assets from Georgia for decades.

The anti-Russian campaign that began after the Russia-Ukraine war (which was quite large-scale, primarily in urban spaces and through the medium of street art) has yielded practically no results. The likely reason is that the majority of graffiti did not address the essence of the problem (for example, the fact that one of the main causes of poverty in Georgia is Russia's extractive policies¹³).

The liberal and neoliberal order has created an ersatz form of anti-colonialism. This surrogate de-colonialism does not demand fundamental changes and engages only in abstract discourses, as clearly seen in Vano Burduli's 2006 short film *Graffiti*.

The film tells the story of a love affair between a photographer and a writer under a military dictatorship. The characters communicate through inscriptions on walls. Graffiti is banned by the political regime, and it is this forbidden medium that becomes the link between the two individuals. The plot, an adaptation of Julio Cortázar's story of the same name, is transposed to post-Soviet Georgia, governed by a military junta.

Vano Burduli created a post-apocalyptic setting, yet allegorically pointed to the particular regime of neoliberalism. Wild neoliberalism is founded on fixation on power. In liberal circles, support for Ukraine may be viewed as cheering for a superior and stronger culture rather than standing on the side of universal human truth. This is illustrated by a graffiti in Tbilisi which a pro-Palestinian inscription has been painted over, while pro-Ukraine graffiti remains

9 Acemoglu, Robinson, *Why Nations Fail*, New York, 2012.

10 Reinert, *How Rich Countries Got Rich*, London, 2007.

11 For example, in one of the latest studies, 52 percent of Georgia's population holds a positive view toward Russia, yet 74 percent acknowledge that Russia and Georgia have hostile relations. See: *Attitudes and Perceptions Toward Russia in Georgia*, Georgian Foundation for Strategic and International Studies, Tbilisi, 2021, pp. 7-8.

12 For clarity, we offer a study that traces the presence of Russian capital in Georgian business. See: *Russian Capital in Georgian Business*, Institute for Development of Freedom of Information, Tbilisi, 2022

13 Eduardo Gudynas provides an explanation of extractivism in the context of colonialism in the article "Extractivism: Trends and Consequences." See: Gudynas, *Extractivisms*, London & New York, 2018, pp. 61-76.

largely untouched to this day.

The inconsistency of Tbilisi's graffiti, nurtured by liberal intentions (supporting the victim in one case and the aggressor state in another), indicates at the very least that the issue of de-colonialism in Georgian society is superficial and not thoroughly considered.

Virtual Geography and Graffiti

The history of graffiti in Georgia began after the collapse of the Soviet Union (or, more precisely, at the cusp of its dissolution). The lifting of censorship on freedom of speech and expression flooded Tbilisi's streets with transgressive acts. The most conspicuous and widespread forms of graffiti were symbols of genitalia or obscene inscriptions.

The period of post-Soviet "freedom" did not last long. Following the 2003 Rose Revolution, the new government (which claimed to pursue a Euro-Atlantic course) began demonstrating progress by repainting Tbilisi's buildings (notably, the choice of colors: Tbilisi was painted in shades of carrot, pink, and light green. Particularly bold colors were used in the suburbs¹⁴). The neoliberal regime initially sought to establish control over urban spaces through color, which also implied the imposition of norms and standards for deviation from them. The next steps included controlling the media, taming the arts through market principles and protectionism, and so forth.

Today, graffiti are back in the streets of Georgia's cities, but, unlike in the 1990s, it is entirely devoid of its transgressive charge. For example, in 2017, Tbilisi City Hall itself began decorating underground passages with stencils, turning this form of art into a completely performative phenomenon (Illustration #2). However, after protest movements in Georgia regained strength and took to the streets, the city hall repainted the spaces it had previously authorized in white.¹⁵

Australian philosopher McKenzie Wark developed the concept of virtual geography describing the process of creating virtual spaces through media

in the modern world.¹⁶ This idea, born from wars and global events, is well-suited to graffiti, which creates a virtual space on the real walls of a city. The political field of a city exists primarily and foremost in the virtual geography of graffiti.

As with the internet, graffiti is characterized by a high degree of anonymity. Unsigned messages left on walls resemble news agency reports or, in another case, comments made on social media by anonymous accounts, representing not the views of a specific individual but the "voice of the people."

The largest "explosion" of graffiti in Tbilisi occurred in 2022. As mentioned earlier, following the onset of the Russia-Ukraine war, a significant number of Russians arrived in Georgia. Within a few months, housing prices rose so sharply that gentrification became irreversible. The government took no measures to counter this process.

The "voice of the people" expressed on walls yielded no tangible results. An analysis of the process suggests that the problem lay in how the issue was framed. Gentrification was only exacerbated by Russian *relocants*, but it had long been underway in Georgia, driven by the economic model chosen as an alternative to socialism.

Street art in Georgia is dominated by liberal discourse, which has prevented precise articulation of social or political issues in Tbilisi's "wall newspaper."

"Go home, Russians" is the most common graffiti. This imperative urges a specific ethnic group to "return home" and nothing more. In Georgian wall art, the distinction between the desire for de-occupation and xenophobia is fragile and ambiguous. There are no additional messages to explain to the readers of the "wall newspaper" why or for what purpose the expulsion of Russians from Georgia is demanded.

Moreover, over the years, many Russians have acquired private property in Batumi and now in Tbilisi, thanks to an unregulated "free market." Thus, the call to return home sounds entirely absurd in some cases. As a result of liberal and libertarian reforms,

¹⁴ Jacques Rancière examines the relationship between color and politics in urban spaces based on observation. According to him, color is used by those in power and is a significant component of politics. See Rancière, J., *The Politics of Aesthetics: The Distribution of the Sensible*, London: Continuum, 2004, p. 12.

¹⁵ <https://rb.gy/vt4ouv>

¹⁶ Wark, M., *Virtual Geography: Living with Global Media Events*, Bloomington: Indiana University Press, 1994.

according to one source, “60–70% of private property in Batumi is purchased annually by foreign citizens.”¹⁷ Art nurtured by liberalism does not question why Georgia has become a “home” for numerous foreigners, including Russians, while in recent years thousands of Georgians have left for economic emigration, primarily due to housing-related issues.

Tbilisi’s graffiti do not address why homes are not being built for Georgians, what causes poverty in a country boasting rich natural resources and a historically robust industrial economy. Most resources today belong to Russian companies, which contribute to plutocracy and the impoverishment of the population. Liberalism itself is the primary enemy of de-colonialism, hindering the enrichment of the population and the halting of gentrification. In graffiti, as in contemporary art or activism, attention is diverted to cultural wars, superficial anti-colonialism, and the like.

One example of simulation and the dissipation of resistance is an inscription on the walls of Old Tbilisi calling for a rave on Putin’s grave (Illustration #1). This piece of graffiti fully embodies liberal pseudo-de-colonialism. Georgian liberal anti-imperialism is confined to a symbolic and mythical mode, aimed at waging cultural wars.

Dancing on Putin’s grave is not just a poetic image; it also represents the de-rationalization of the de-colonial perspective. Raves are often equated with voodoo or the magical rituals of primitive peoples. Desecrating an enemy’s corpse was common in primitive cultures. In some tribes, ritual dances were performed with the severed limbs or head of an enemy.¹⁸

Above all, dancing on an enemy’s grave is an attempt to gain symbolic power. Power and personal authority exist in the symbolic field. Jacques Lacan wrote about this, noting that law, speech acts, or contracts are all grounded in symbolic power, the origin of which is the figure of the father.¹⁹ A ritual dance on a grave should be read as a violation of the father’s law, a Freudian murder of the “great father,” and a symbolic victory over him.

According to the aforementioned graffiti, Putin is the “great father” whose political body must be killed. The specificity of the ritual is also noteworthy. The rebellious children opposing Putinism’s conservative nature perform the ritual through a “liberal dance,” a rave. On the other hand, within liberal discourse, the rave is a thoroughly sanitized and transformed phenomenon, in which its original meaning has been lost.

In the 1980s, electronic music subculture that emerged in the West as a response to neoliberal deindustrialization partially became a battleground for identity politics, or cultural wars. The rave carries multiple meanings, but in Georgia, it is primarily perceived as an “act of individual liberation” rather than an anticapitalistic protest dance.

Blogger Giorgi Kikoniashvili, in the article *The BASSIANI of Our Time*, discusses the specificity of Georgian rave culture and emphasizes the growing visibility and acceptance of the queer community within this culture.²⁰ In Guka Giunashvili’s article *Nightclubs as Hubs of Protest and Social Activism in Tbilisi*, Nadja Orashvili, the founder of the club BASSIANI, examines the social protest aspect of Georgian rave culture solely through the lens of queer politics and women’s rights.²¹

Conclusion

Liberal discourse has disconnected the rave from political-economic discourse, transforming it into a weapon against conservatism. A similar diffusion has affected the anticolonial movement, as a result of which advocates of decolonization in Georgia do not demand political and, more importantly, economic independence, unlike former colonies in Africa, Latin America, or Asia, where de-colonialism primarily entails regaining or restoring access to a country’s resources.

Liberal anticolonial protest in Georgia is empty. Such protest can be termed “empty protest.” Claude Lévi-Strauss’s concept of *mana* best describes meaningless phenomena like Georgian liberal

17 60–70% of Real Estate in Batumi is Purchased Annually by Foreign Citizens, *bm.ge*, 2025.

18 McCall, *Dancing the Past*, *Africa Today*, #3, 2004, pp. 77–93.

19 Lacan, *Écrits: A Selection*, Oxford, 2001, p. 67.

20 Kikoniashvili, *The BASSIANI of Our Time*, Indigo, 2016.

21 Giunashvili, *Nightclubs*, *Netgazeti*, 2017.

de-colonialism. *Mana* only conditionally expresses a divine substance but, in reality, lacks specific meaning.²² In Georgia, political dialectics seem to exist but are devoid of real substance, as they lack an agenda, demands, or goals.

In 2023, at an exhibition of contemporary artists at the Tbilisi National Gallery, artist Sandro Sulaberidze wrote “Art is alive and independent” on his own

work as an act of protest (Illustration #3). Shortly, the word “political” was added to this phrase by other artistic movements.²³ For now, Georgian art still fails to produce meaningful content, unable to assess its environment through politico-economic lenses, thus falsifying its own existence. Georgian art will be born when it attains consciousness, and through this, the void will be filled.

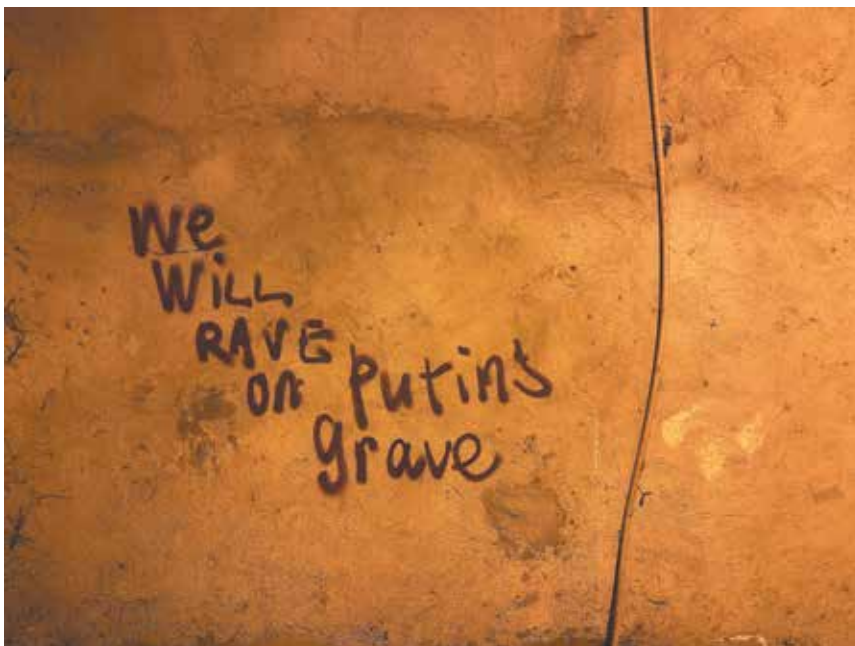
REFERENCES:

- 60–70% of Real Estate in Batumi is Purchased Annually by Foreign Citizens, G&T Researcher, bm.ge, July 12, 2025. <https://rb.gy/a0f5w2> (In Georgian)
- “Art is Alive, Independent, and Political” – Georgian Film Institute was Founded, Tabula, November 30, 2023. <https://rb.gy/kji7k6> (In Georgian)
- Giunashvili, G., Nightclubs as Hubs of Protest and Social Activism in Tbilisi, Netgazeti, July 12, 2017. <https://rb.gy/12y7lk> (In Georgian)
- Kikoniashvili, G., The BASSIANI of Our Time, Indigo, June 17, 2016. <https://rb.gy/u0pykv> (In Georgian)
- Monetary Policy Report, National Bank of Georgia, August 2022. <https://rb.gy/8up59g> (In Georgian)
- Attitudes and Perceptions Toward Russia in Georgia, Georgian Foundation for Strategic and International Studies, Tbilisi, 2021. <https://rb.gy/y3o8cj> (In Georgian)
- Russian Capital in Georgian Business, Institute for Development of Freedom of Information, Tbilisi, 2022. <https://rb.gy/eu5rab> (In Georgian)
- Chilachava, N., What Impact Did the Arrival of Russian Migrants Have on Georgia’s Economy?, Tabula, November 9, 2023. <https://rb.gy/uxglnz> (In Georgian)
- Chania, E., Shurgaia, T., Chitaya, M., Russian Migration and the Real Estate Crisis, or Why We Can No Longer Rent Apartments, On.ge, March 21, 2023. <https://rb.gy/mlq466> (In Georgian)
- Acemoglu, Daron, and James A. Robinson, *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty*, New York: Crown Business, 2012.
- Address by the President of the Russian Federation, February 21, 2022. <https://rb.gy/kvyuur>
- Gudynas, Eduardo, *Extractivisms: Tendencies and Consequences*, in *Reframing Latin American Development*, London & New York: Routledge, 2018.
- King, Isabelle, *True Sovereignty? The CFA Franc and French Influence in West and Central Africa*, Harvard Review, March 18, 2022. <https://rb.gy/gnqfo8>
- Lacan, Jacques, *Écrits: A Selection*, Oxford: Routledge, 2001.
- Lévi-Strauss, Claude, *Introduction to the Work of Marcel Mauss*, London: Routledge, 1987.
- McCall, John C., *Dancing the Past: Experiencing Historical Knowledge in Ohafia, Nigeria*, *Africa Today*, Vol. 50, No. 3, 2004, pp. 77–93.
- Rancière, Jacques, *The Politics of Aesthetics: The Distribution of the Sensible*, London: Continuum, 2004.
- Reinert, Erik S., *How Rich Countries Got Rich... and Why Poor Countries Stay Poor*, London: Constable, 2007.
- Tbilisi Residential Market: Monthly Watch, TBC Capital, January 30, 2023. <https://rb.gy/frwvvc>

22 Lévi-Strauss, *Introduction to the Work of Marcel Mauss*, London, 1987, pp. 63–64.

23 “Art is Alive, Independent, and Political”, Tabula, November 30, 2023.

- Wark, McKenzie, Virtual Geography: Living with Global Media Events, Bloomington: Indiana University Press, 1994.
- Lenin, V. I., Complete Works, Fifth Edition, Vol. 27, Moscow, 1960, p. 302. (In Russian)
- Chubais, A. B., Russia's Mission, Speech at the Saint Petersburg State University of Engineering and Economics, tringer-news.com, October 27, 2003. <https://rb.gy/8vwdex> (In Russian)

1. გრაფიტი ინგოროვას ქუჩაზე,
თბილისი. ფოტო ავტორის.
1. GRAFFITI ON INGOROKVA STREET,
TBILISI. PHOTOGRAPH BY THE AUTHOR.

2. გრაფიტი არსენას ქუჩაზე,
თბილისი. ფოტო ავტორის.
2. GRAFFITI ON ARSENA STREET,
TBILISI. PHOTOGRAPH BY THE AUTHOR.

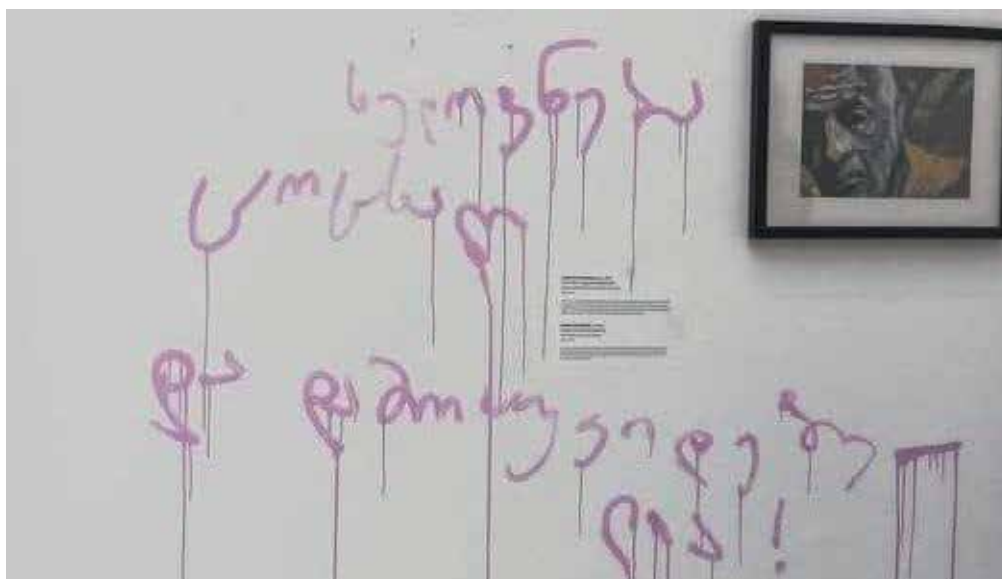

3. თბილისის მერიის მიერ გმირთა მოედნის მიწისქვეშა გადასასვლელის დასუფთავების ამსახველი კადრი.

წყარო: ჟურნალი „ტაბულა“.

3. PHOTOGRAPH OF THE TBILISI CITY HALL CLEANING THE UNDERPASS AT HEROES' SQUARE.

SOURCE: TABULA.

4. სანდრო სულაბერიძის წარწერა საქართველოს ეროვნული გალერეის გამოფანაზე „ავტოპორტრეტი სარკესთან“.

4. SANDRO SULABERIDZE'S INSCRIPTION AT THE EXHIBITION SELF-PORTRAIT WITH A MIRROR, GEORGIAN NATIONAL GALLERY.